

TÜRKİYE'DE İLKÖĞRETİM OKULLARINDA VERİLEN TRAFİK EĞİTİMİNİN FARKLI ÜLKELERDE VERİLEN EĞİTİMLE KARŞILAŞTIRILARAK İNCELENMESİ VE GELİŞTİRİLMESİ İÇİN ÖNERİLER

Seda HATİPOĞLU*

Sibel ÖZDEMİR**

Ebru ARIKAN ÖZTÜRK***

ÖZET

Trafik kazalarını önlemek veya en az seviyeye indirilebilmek için formüle edilen; denetim, mühendislik ve alt yapı, acil ve ilk yardım faktörlerinin yanı sıra trafik eğitiminin önemi ayrı bir yere sahip olmaktadır. Etkileri uzun dönem içinde gerçekleşen fakat çözüm noktasında kalıcılığı daha fazla olan trafik eğitimi; ne kadar erken yaşlarda verilirse bu kalıcılık ve etkinin daha fazla olacağı yapılan araştırmalarla da doğrulanmaktadır. Türkiye'de örgün eğitim sisteminin bir basamağını oluşturan, öğrenmenin daha çabuk ve kalıcı olduğu ilköğretim döneminde verilen trafik eğitimi bu çalışma kapsamında değerlendirilmiştir. İlköğretimde trafik eğitiminin eksik yönlerinin tamamlanması ve geliştirilmesi için; bu alanda başarılı olan ülkelerin trafik eğitim plan ve politikaları, uygulama metotları incelenerek Türkiye için öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Trafik Eğitimi, İlköğretim Dönemi.

EXAMINATION OF TRAFFIC EDUCATION IN PRIMARY SCHOOLS IN TURKEY THROUGH COMPARISON WITH TRAFFIC EDUCATION GIVEN IN DIFFERENT COUNTRIES AND SUGGESTIONS FOR IMPROVEMENT

ABSTRACT

Traffic education has an important place along with factors such as routine controls, engineering, infrastructure, emergency, and first aid which have been formulated to prevent or reduce traffic accidents to a minimum. It has been confirmed through research that if traffic education, whose effects are realized in the long run but are persistent at the solution point, is started at an early age, its effectiveness and persistency will be higher. In this study traffic education given in primary education which forms a step of formal education system in Turkey and in which learning is faster and more

* Yrd.Doç.Dr, Gazi Üniversitesi, Trafik Planlaması ve Uygulaması A.B.D, sedab@gazi.edu.tr

** Komiser, Bursa İl Emniyet Müdürlüğü, sibelozdemir_25@hotmail.com

*** Yrd.Doç.Dr, Gazi Üniversitesi, Trafik Planlaması ve Uygulaması A.B.D, eozturk@gazi.edu.tr

permanent has been examined. By examining the education plans, policies, and implementation methods of successful countries in this field, suggestions to compensate deficiencies and improve traffic education in primary education in Turkey have been made.

Key words: Traffic Education, Primary Education Period

1. GİRİŞ

Trafik eğitimi, trafikte yer alan insan unsurunun eğitim kurumlarında veya eğitim kurumları dışında trafik ve trafik kazaları konusunda bilinçlendirmek, bilgi ve beceri kazandırarak trafik sorununun önlenmesi için gerekli olan davranışların kazandırılmasıdır. Başka bir ifade ile trafik eğitimi; “yasal koşulların belirlediği trafik kurallarını, kişinin yaşantısı sırasında doğal davranışlar şekline dönüştürebilmek, kişilerin can ve mal güvenliğini sağlamak için yapılması gereken çalışmaların tümüdür” (Sönmez, 1991).

Trafik kazalarının nedenleri arasında bireylerin hatalı davranışı önemli bir orana sahiptir. Hatalı davranışların, dolayısıyla Türkiye açısından maddi ve manevi kayıplara neden olan trafik kazalarının azaltılması ve güvenli bir trafik ortamının sağlanması, trafik eğitiminin ülkedeki eğitim sistemi içinde yeterli ölçüde yer alması ve uygulanması ile mümkündür.

Bilimin öngördüğü gerçekler göz ardı edilmeden, trafik olgusunun ortaya çıkarıldığı düşünce ve eylem pratiğinin eğitimle biçimlendirilmesi gerekmektedir (Balkız, 1999). Trafik eğitimiyle birlikte bilinç ve sorumluluk bireye ne kadar erken yaşlarda kazandırılırsa o kadar etkili olmaktadır. Çocukların küçük yaşlardan itibaren trafik konusunda eğitim alması ve yönlendirilmesi, çocukların trafik kazalarında zarar görme risklerini azaltacağı gibi, 15-20 yıl sonrasının yaya ve sürücülerinin de eğitilmiş ve sorumluluk sahibi olmasını sağlayacaktır (Hatipoğlu, 2002).

İnsan hayatının hemen her döneminde önemli olan trafik eğitimi, özellikle eğitim sistemi içerisinde can alıcı bir öneme ve etkiye sahip olan ilköğretim dönemindeki geleceğin yetişkinleri ve güvencesi olan çocukların bilgilendirilmeleri ve bilinçlendirilmeleri açısından en önemli kısmı oluşturmaktadır. Çocukların bilgi ve bilincin kazandırılmasının yanı sıra trafik kazalarından korunmaları ve kendilerini koruyabilecek seviyede yetiştirilmeleri de gerekmektedir.

Öğrenme ve etkilenmenin daha çabuk olduğu, trafik eğitiminde verilen temel, hayati trafik güvenliğine ait bilgilerin daha etkili ve hayat boyu kalıcı olacağı dönem olan ilköğretim çağından itibaren verilecek trafik güvenliği eğitimi zamanla bütün toplumu bilinçlendirecektir. Trafik eğitimi için yapılan her çaba, kazaların azaltılmasında büyük rol oynamaktadır. Ayrıca, çocuklara öğretilen her trafik kuralı, onların ve zamanla tüm toplumun trafik kazalarına karışma ihtimal ve riskini azaltacak tedbirler zincirinin bir halkası olacaktır (Çiğiltepe, 1998).

TÜRKİYE'DE İLKÖĞRETİM OKULLARINDA VERİLEN TRAFİK EĞİTİMİNİN

Türkiye’de 0-14 yaş arası trafik kazalarında ölen çocuk sayısı toplam trafik kazalarında ölenlerin %14.7 sini oluştururken bu oran Amerika birleşik Devletleri’nde %6.59, İngiltere’de %5.86, Fransa’da %4.51, Almanya’da %4.09, Japonya’da ise %2.56 dır. (EGM, 1996) Bunun temel nedenleri arasında çocukların trafik konusunda yeterli bilgi, yetenek ve tecrübeye sahip olmaması ve trafik konusunda tüm bu bilgileri kazandıracak trafik eğitimin yeterli seviyede olmamasıdır. Zaman içerisinde Türkiye’de okullarda uygulanan trafik eğitimi konusunda az seviyede de olsa ilerleme kaydedilmiş olmasına rağmen bazı ülkelerde uygulanan trafik eğitimi politikaları ile karşılaştırıldığında henüz tam olarak öneminin kavranamadığı ortaya çıkmaktadır.

2. İLKÖĞRETİM OKULLARINDA TRAFİK EĞİTİMİ: TÜRKİYE

1983 tarihli 2918 sayılı Karayolları Trafik Kanunu’nun 125. maddesinde 1996 yılında yapılan düzenleme ile “Milli Eğitim Bakanlığı’nca ilk ve ortaöğretimde okulların ders programlarına eğitim amacı ile yeteri kadar zorunlu trafik dersi konulur” hükmü yer almaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurumunun İlköğretim Okullarında trafik dersi ile ilgili almış olduğu kararlar da Tablo 1 de özetlenmiştir.

Tablo 1.

M.E.B. Talim Terbiye Kurulunun İlköğretim Okullarında Trafik Dersi İçin Almış Olduğu Kararlar

Tarih	Karar No	Karar
03.11.1997	155	Trafik ve İlk Yardım dersi 1997-1998 eğitim-öğretim yılından itibaren 6.ve 8.sınıflar için haftada bir saat okutmak üzere uygulamaya konulmuştur
17.07.2006	312	Trafik Eğitimi ve İlk Yardım dersinin İlköğretim 4. ve 5. sınıflarda haftada bir saat olarak okutulması zorunlu hale getirilmiştir
03.11.1997	155	6. sınıfta okutulan trafik dersi, 2007-2008 öğretim yılından; 8. Sınıfta okutulan trafik dersi ise 2008-2009 öğretim yılından itibaren uygulamadan kaldırılmıştır
20.08.2010	75	4 ve 5. sınıflarda okutulmakta olan trafik derslerinin öğretim programları birleştirip 2012–2013 öğretim yılından itibaren sadece 5. sınıfta haftada 1 ders saatinde uygulanacak ve 4. sınıfta bu dersten boşalan 1 ders saatinde de serbest etkinlikler yapılacaktır.

İlköğretim Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler dersinde; trafik kuralları, okul gidiş-gelişlerde ve taşıtların tehlikelerinden korunma, taşıtlar, taşıtlarda yolculuk, taşıt kazaları, ulaşım (hava, deniz, kara ulaşımı) ve kazalarda ilk yardım konuları yer almaktadır (Meydan, 1991).

4. sınıflar için hazırlanan ve derslerde okutulan Trafik Güvenliği Ders Kitabında (MEB, 2010a); yaya, yolcu ve sürücü olmak üzere üç ünite bulunmaktadır. Ünite içeriklerinde ise genel olarak yaya kaldırımından yürüme, karşıdan karşıya geçiş, güvenli yollar, trafik işaretleri, acil yardım merkezlerinden yardım isteme, gece yürüyüşlerinde alınacak önlemler, araçlarda yolculuk esnasında uyulması gereken kurallar, emniyet kemeri önemi, ilk yardım malzemelerinin neler olduğu, bisiklet kullanırken alınması gereken önlemler ve basit ilk yardım müdahaleler gibi konuları içermektedir. 5. sınıflar okutulan Trafik Güvenliği Ders Kitabında (MEB, 2010b) benzer konuların yanı sıra trafik kazalarının nedenleri, trafikte değişik hava koşulları, yol türleri ve taşıtları, üzeri açık araçlarda yük ve yolcu taşımalarının zararları gibi konular da yer almaktadır.

Trafik Güvenliği ders kitabının dışında ilköğretim okullarında diğer derslerin içeriğinde de trafik konularını yer verilmiştir. İlkokul 1. Sınıf Hayat Bilgisi ders kitabında (MEB, 2009a) A teması: “Okul Heyecanım” isimli ilk ünitenin içerisinde “Bu ses ne sesi?”, “Şoför Amca Dikkat”, “Karşıya Geçelim”, konu başlıklarının altında sınırlı da olsa trafikle ilgili bilgilere yer verilmiştir. Karşıdan karşıya geçiş için üst geçit ve yaya geçidinin kullanılması kuralı, trafik ışığı ve araç seslerinin tanıtılması hususlarında bilgilere yer verilmiştir (syf: 58-59-60). Yine Hayat Bilgisi Çalışma kitabında bu konuları içeren alıştırmalar kısmı yer almaktadır (syf: 48-50). İlkokul 2. sınıf Hayat Bilgisi ders kitabında (MEB, 2008a) A teması: “Okul Heyecanım” isimli ilk ünitenin içerisinde “Okul Yolu” isimli konu başlığının altında taşıt sürücülerinin ve yayaların uyması gereken trafik kuralları olduğu ve kendimizin ve başkalarının güvenliği için kurallara uyulması gerektiği, trafik kazalarının yayaların dikkatsizliğinden ve trafik kurallarına uyulmadığından kaynaklandığı belirtilmiştir. Ayrıca konu içerisinde yayaların uyması gereken trafik kurallarından ve trafikte karşılaşılan araç türlerine değinilmiştir (syf: 32-33). Yine öğrenci çalışma kitabında (MEB, 2009b); kara, hava ve deniz taşıtlarının neler olduğu, bazı trafik işaretlerinin anlamlarının neler olduğu, okula gidiş- gelişlerde yayaların doğru ve yanlış davranışlarının neler olduğu konuları işlenmiştir (syf: 36-37). İlkokul 3. sınıf Hayat Bilgisi ders kitabında (MEB, 2009c) A teması: “Okul Heyecanım” isimli ilk ünitenin içerisinde “Okul Yolu Dikkat Yolu” konu başlığının altında yine trafik kuralları konusu işlenmiştir. Duran araçların arasından geçmenin kural dışı olduğu okula gidip gelirken en güvenli yolun seçilmesi gerektiğinin önemi anlatılmıştır. Ayrıca okula gidip gelebilmek için, trafik işaret ve levhalarına uymak vatandaşlık görevi olduğu konusunda bilgilendirilmeye çalışılmıştır (syf: 48-49). İlkokul 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının (MEB, 2008b) “İyi ki Var” isimli 5. ünitesinde “Ulaşım Teknolojisindeki Gelişmeler” konu başlığı altında teknolojinin gelişmesi ile hayatı kolaylaştıran ulaşım araçlarında ve ulaşım alanında meydana gelen değişimlerin süreç içerisindeki gelişimi işlenmiştir (syf: 122-123). İlkokul 5. sınıf Sosyal Bilgiler öğrenci çalışma kitabının (MEB, 2009d) 4. ünitesinde “Ulaşım” konu başlığı altında ulaşım araçlarının üretimi ve ulaşımın ekonomik açıdan getirdikleri incelenmektedir (syf: 98-99).

3. İLKÖĞRETİM OKULLARINDA TRAFİK EĞİTİMİ: DÜNYA ÜLKELERİ

İngiltere’de trafik eğitimi kişisel, sosyal ve sağlık eğitiminin (PSHE) bir parçası olarak değerlendirilmektedir. İlköğretim okullarında uygulanan veya uygulanması önerilen trafik konuları (roadsafetyni.gov.uk, 2010);

“8 – 10 Yaş aralığındaki çocuklar için;

1. Tehlikeleri ayırt etmek – kazaların nedenlerini belirlemek,
2. Güvenlik yeteneklerim iyidir – daha iyi olabilirim,
3. Güvenli seçimler yaparsam bu benim seçimimdir,
4. Okulun güvenliği / güvenlik kriterleri nasıldır,
5. Pozitif hissetmek / kendine güvenmek – duyguları kontrol etmek,
6. Güvenli bir yolculuk için yollarda ne kadar özgürce hareket etmeliyiz,
7. Kim yaralandı? Yolcuların karşı karşıya kaldığı kazalar,
8. Ben hatalı değildim! – kazalardaki farklı bakış açıları,

11 – 12 Yaş aralığındaki çocuklar için;

1. Güvenlikle ilgili aldığın kararlar,
2. Engellerle (yetersizliklerinle) başa çıkma, yüz yüze gelme,
3. Alkol ve ilaçların etkisi altında kalma,
4. Yol güvenliği ile ilgili geleneksel kalıpları kırma,
5. Yol güvenliğini tanıtmamanın (anlatmanın) zorluğu,
6. Bir arabaya sahip olmanın bedeli ve faydaları,
7. Neden sen de denemiyorsun? Gibi sorularla baskı altında kalma,
8. Zorlama ya da şiddet gibi anti-sosyal davranışlar” olarak yer almaktadır.

Ayrıca yine 7 yaşına gelmiş ve anaokulundan ilköğretime geçen öğrenciler için hazırlanan kitapçık (Stay Sharp) ise;

1. “Kişisel güvenlik için büyümeyi hissetmek ve sorumluluk,
2. Ülke güvenliği? / Şehir güvenliği? – tehlikeleri belirleme,
3. Yolculuğun nasıl güvende olur? – riskleri değerlendirme,
4. Okuldaki güvenlik ile güvenli ve tehlikeli yerler hakkında düşünmek” konularını içermektedir

İngiltere’de okullardaki eğitime katkı sağlaması amacıyla hem çocuklara hem de ailelerine yönelik oluşturulan ve herkesin yararlanabileceği internet sayfaları mevcuttur. Örneğin www.dft.gov.uk/think/education sitesi interaktif online etkinlikler ve hikayeler,

video klipler, etkinlikler hakkında veriler içermektedir. Ayrıca ülkede trafik eğitimi konuları hakkında birçok program ve internet üzerinden ulaşılabilecek siteler mevcuttur. Bunlardan bazıları ise; bisiklet kullanımı, kavşaklarda ve karşıdan karşıya geçiş konularıdır. www.bikeability.org.uk sitesi; insanları daha sık ve daha güvenli bir şekilde bisiklet kullanmaları için cesaretlendirmeyi amaçlayan, bisiklet kullanan çocuklarının güvende olmalarını isteyen aileler için popüler bir ulusal bir programdır. Web sayfası profesyonel kullanıcılar, çocuklar, anne ve babalar için yerel bölgelerde nelere dikkat etmeleri gerektiğine dair alıştırmalar içermektedir. İngiltere Bisiklet Eğitimi isimli kuruluş ise (www.cycletraining.co.uk) Londra da faaliyet gösteren en büyük bağımsız bisiklet eğitimi veren kuruluştur. İngiltere dışında da bazı çalışmaları mevcuttur. Site bireysel kullanıcılar, aileler, çalışma toplulukları ve yerel yönetimler için özel eğitimler sağlamaktadır. Kavşaklarla ilgili 7-10 yaş aralığındaki çocuklara yaya olarak yollarda güven içinde dolaşabilmeleri konusunda yardımcı olmak için geliştirilmiş cd programlar da mevcuttur. Temeli kerbcraft (www.kerbcraft.com) programına dayanmaktadır. Program sayesinde her yaşta insan karşıdan karşıya geçiş becerisini geliştirebilmesi amaçlanmaktadır. Programın öncelikli kullanıcıları öğretmenler, anne babalar ve sivil toplum kuruluşlarıdır.

Çocuklara yollarda güvende olmalarının pratik yollarını öğrenmeleri konusunda yardım etmek önemlidir ama bu İngiltere’de her yıl meydana gelen trafik kazalarını sonucu oluşan ölüm ve yaralanmaların sayısını azaltmak için tek başına yeterli görülmemektedir. Resmi eğitim müfredatı ve okul dışında gerçekleştirilen eğitim kadar, resmi olmayan eğitim müfredatı da, çocuklara yollarda ki güvenli davranış bilgi ve becerilerinin pekişmesi konusunda yardımcı olmaktadır. Bazı okullar kendi trafik güvenliği eğitimlerini haftalık okul yürüyüşleri ile genişletmişlerdir. Bunun yanı sıra İngiltere de her yıl Ekim ayında uluslararası bir okul yürüyüşü gerçekleştirilmektedir. Bu tip etkinlikler trafik güvenliği hakkındaki mesajların iletilmesi konusunda fırsatlar sunmaktadır (dft.gov.uk, 2009).

Trafik eğitimini pratik alanla birleştirmeyi başaran Singapur’da ilköğretim okul çağında olan 7-12 yaş aralığındaki çocuklara yönelik verilen eğitimi özel olarak hazırlanan 4 hektarlık bir alanda yapılmaktadır. Eğitim alanında normal yollarda karşılaşılan trafik lambalarının ve levhalarının minyatür bir şekli mevcuttur. Her yılın başlangıcında çocuklar temel (teorik) trafik eğitimlerini okulda almakta daha sonra bir teste tabii tutularak ne öğrendikleri anlamaya çalışılmaktadır. Her gün 500 ilköğretim öğrencisi öğretmenleri tarafından trafik eğitimi için özel olarak hazırlanmış yaya, motorlu ve tekerlekli araçların kullanımı gibi aktivitelerin olduğu eğitim vadisinde derse alınmaktadır. Çocuklar burada motorlu araç sürücüsü, bisiklet sürücüsü ya da yaya gibi rolleri aralar derslerde öğrendikleri trafik bilgilerini kullanarak becerilerini geliştirmektedir. Diğer taraftan da gözlemci rolündeki üst sınıf öğrencileri, öğrencilerin yaptıkları hataları kartlara yazmakta sonunda her öğrencinin yaptığı olumlu davranışlara ve hatalara göre bir ortalama puanı olmaktadır. Bu eğitimde ki temel amaç, öğrencilerin günlük hayatta karşılaşılabilecekleri trafik tehlikelerine karşı daha dikkatli olmalarını sağlamaktır. 1981

yılından beri 600.000 den fazla çocuk bu şekilde eğitim görmüştür. Singapur'da uygulanan bu eğitim programlarının sonuçları kaza istatistiklerine yansımaları oldukça çarpıcı ve eğitimin etkilerini göstermesi açısından oldukça önemlidir. 1980 yılında yani eğitim programlarının yeterli seviyede olmadığı dönemde her 100000 çocuktan 95'i hafif şekilde, yine her 100000 çocuktan 18'i ciddi şekilde yaralanırken 1989 yılına gelindiğinde bu oranlar 100000 çocuktan sırasıyla 45 ve 6 düzeylerine kadar düşmüş ve ölüm oranlarında ciddi şekilde azalma meydana gelmiştir (Thein ve Lee, 1993).

Kuzey Manhattan'da 1989-1995 yılları arasında, trafik güvenliği hakkında bilgi ve davranışları geliştirmeye yönelik anasınıfından 4. sınıfa kadar olan çocukların eğitimini içeren bir program geliştirilmiştir. Programda, çocuklara motorlu taşıt içinde, yaya olarak ve bisiklet kullanırken güvenlikleri ile ilgili bilgi ve davranışları öğretmek amaçlanmıştır. Programın uygulandığı yıllar arasında bölgede çocuklar için 25 yeni oyun alanı da oluşturulmuştur. Çalışmada, 1983-1988 yılları arasında meydana gelen kazalar ve programın uygulandığı 1989-1995 yılları arasında meydana gelen kazalar karşılaştırılmıştır. Programın gerçekleştiği süreçte meydana gelen trafik kazalarında çocuk yaralanmalarının %36 oranında azaldığı görülmüştür (Alisinanoğlu, Akduman ve Güven, 2009). Singapur ve Kuzey Manhattan'daki kaza istatistiklerinde de görüldüğü gibi trafik konusunda çocukları eğitmek ve bilgilendirmenin kazalar üzerinde son derece etkili olduğu konusunda verilebilecek çok fazla örnek bulunmaktadır.

Avustralya'da yayınlanan ilköğretim öğrencileri için trafik eğitimi ile ilgili ders kitapları (Kids On The Move Level 1-2) incelendiğinde ünite 1'de birçok çeşit araç ve yol kullanıcısı olduğu, trafiğin tehlikeli olduğu, farklı zamanlarda ve farklı yerlerde trafik yoğunluğu ve hızların değişebileceği, trafiğin ışık, işaretler ve levhalarla yönetildiği, trafik kurallarına uymanın güvenli olacağı, bazı trafik ışık ve işaretlerinin neler olduğu, -dur, dinle, bak, düşün- tarzında trafik eğitimi ile karşıya geçeceği zaman önce durması, araç seslerini dinlemesi, araçlarının konumlarına bakarak mesafenin veya durup durmadıklarının düşünülerek daha sonra hareket edilmesi şeklinde metotlarla anlatılmaktadır. Yol, şerit, yaya kaldırımı, kavşak, yaya geçidi, trafik lambaları, fren, çit, bariyer gibi kavramların anlamları, sınıflandırılması ve ne işe yaradıkları, yollarda karşılaşılabileceği tehlikeler anlatılmakta ve okul bahçesinde veya yolunda yapılan uygulamalı eğitimle bilgiler pekiştirilmektedir. Ünite 2'de araç çeşitleri, ulaşım için kullandıkları araçların neler olduğu (araç üzerinde göstererek), araçların içinde bulunan koltuk, emniyet kemeri, hava yastığı, aynaların ne işe yaradığı, ne gibi faydalarının olduğu, okul dışında çocuklar için güvenli bir yerde (okul bahçesi veya başka bir yerde) yine araç üzerinde (ailelerden yardım alarak) araçların kendilerine doğru gelirken hızlı veya yavaş olup olmamalarını nasıl anlamaları gerektiği, araç sürücülerinin kendilerini her zaman görmediklerini bu yüzden onları fark edecek yerde ve konumda olmaları gerektiğiyle ilgili konular yer almaktadır. Ders içerikleri hakkında da ünite sonları çocukların ailelerine bilgilendirme ve yönlendirme amaçlı kısa broşürler gönderilmektedir. Bu broşürlerde ailelere;

- Yaya kaldırımları ya da trafik ışığı bulunan yerlerden karşıya geçmeleri, park halindeki araçların arasından geçmemeleri gerektiğinin hatırlatılması, trafik ışık ve işaretlerine uymaları gerektiği hatırlatılması ve bu yönde örnek olmaları gerektiği,

- Karşıdan karşıya geçerken ve yolda yürürken çocuklarının ellerinden tutmaları, trafikte karşılaşılabilecek tehlikelerin neler olduğunun anlatılması gerektiği,

- Çocukların güvenliğinden sorumlu olduklarını unutmamaları gerektiği belirtilmektedir.

Çocuklara ödev olarak verilen konular ise;

- Yaşadıkları yeri çizmeleri ve bunun içinde trafik ışığı, hız limiti levhaları, yaya kaldırımı, otobüs durağı işareti, yol çizgileri, araç park yerleri gibi unsurları da kullanmaları istenmektedir.

- Ayrıca trafik işaretlerinin bazılarının nasıl olduğu ve ne işe yaradığının (tanıtılması konusunda ailenin de yardımı alınarak) çizilmesi istenmektedir.

Ünite 3; bisiklet kullanmanın faydaları (sağlık için iyi olması, çevreye zarar vermemesi gibi), kask kullanmanın gerekliliği, bisiklet kullanmanın güvenli bir şekilde olması için yapılması gerekenlerin neler olduğunu içermektedir. Ünite 4'te toplu taşıma araçları ve diğer araçların avantaj ve dezavantajlarının neler olabileceği, toplu taşıma araçlarına binerken, inerken ve yolculuk esnasında nasıl davranılması gerektiği öğretilmektedir (eduweb.vic.gov.au, 2006a).

Bir üst sınıflar için olan kitapta (Kids On The Move Level 4-5) ise; Ünite 1'de trafik kazalarının bir halk sağlığı problemi olduğu, çoğu yolculuğun güvenli olduğu fakat riskli durumların olduğu, yolculuk yaparken güvenli seçeneklerin tercih edilmesi gerektiği, kazaların çoğunun önlenebileceği, kazaların oluşmasında hız limitinin aşılmasının önemli derecede etkili unsur olduğu ve yaralanma durumunun ciddiyetinde belirleyici rol oynadığı, kazaların bilançosunun ne olduğunun (ölü, yaralı, ölen ve yaralananların yaş durumu, kazaların meydana gelme durumuna göre ne şekilde olduğu konularında güncel bilgilerin internet yardımıyla) öğretilmesi, kazalara neden olan araç, çevre ve insan faktörünün ne anlama geldiği, ne şekilde kazaları etkiledikleri (sadece insandan kaynaklanmadığının öğretilmesi), aşırı hız, alkol kullanımı, telefonla konuşmak, dikkatin dağılması gibi durumların nasıl kazaya yol açabileceği, kazaların nasıl önlenebileceği, kaza sonucu ortaya çıkan zararın nasıl en aza inebileceği (emniyet kemeri, kask kullanılması vb.) konusunda tartışma konuları ortaya atılarak bilgilendirilmelerini ve öğrencilerin de derse katılması, dikkatlerinin konulara yoğunlaşmasının sağlanması amaçlanmaktadır. Ünite 2'de; yayaaların ne tür risk altında olabilecekleri, yayaaların bulunduğu kazaların neler olduğu ve bu kazaların nasıl ortaya çıktığı (istatistiklerden de yararlanarak), dur, dinle, bak, düşün ve yürü (stop, listen, look, think, walk) metodu ve bunun uygulamalı gösterilmesi, trafik işaretlerinin tanıtılması, ünite 3'te; karşıdan karşıya geçiş kuralları, güvenli geçiş yerlerinin nereleri olduğu ve nasıl yapılması gerektiği ve bunun uygulamalı olarak anlatılması, yaya kaldırımı, yaya geçidi, kavşakların ne olduğu ve buralardan geçişlerin nasıl olması gerektiği, trafik kurallarının neler olduğu

ve neden uyulması gerektiği (yaya ve yolcu olarak), ünite 4'te yolcu güvenliği, emniyet kemeri kullanımı, toplu ulaşım araçlarında nasıl davranılması gerektiği, hangi kurallara uyulması gerektiği gibi konular yer almaktadır (eduweb.vic.gov.au, 2006b).

Amerika'da ise ilköğretim seviyesindeki öğrenciler için trafik eğitiminin içeriğinde kapsamlı bir şekilde yer alan bisiklet eğitimi ve uygulamaları mevcuttur. Bisiklet eğitimi İngilizce dersi ile paralel verilmekte dil öğretirken aynı zamanda bisiklet eğitimi de verilmektedir. Öğrenciler dil öğrenimi için gramer ve kelime öğrenirken aynı zamanda bisiklet eğitimi de almaktadırlar. Yaklaşık 4 saat süren bu eğitim okul eğitimin içinde farklı ders saatlerine yayılarak da verilebilmektedir. Altı bölümden oluşan ders kitabında (Bicycle Safety Student Handbook) aktiviteler, uygulamalar ağırlıktadır. Birinci bölümde bisiklet kullanmanın öğretilmesi, 2.bölümde; güvenli bir bisiklette olması gerekenler ve bisikletin bölümleri ve parçaları tanıtılmakta, 3. bölümde; güvenli bisiklet kullanımı için gereken kask kullanımının önemi anlatılmakta ve bunlar şekillerle ve uygulamalı olarak tarif edilmekte, 4. bölümde; yollarda ve trafikte karşılaşılabilecekleri tehlikeler anlatılmakta, gece veya gündüz bisiklet kullanırken reflektör kullanılması veya görülmesini kolaylaştıracak giysiler giyilmesi belirtilmekte, 5. bölümde: dinleme parçaları ile canlandırılan bir kaza olayı öğrencilere dinletilerek olması ve yapılmaması gereken konular üzerinde tartışılmakta, 6. bölümde ise; trafik ışık ve işaretleri, trafik akımı ile aynı yönde bisiklet kullanılması, araç seslerine karşı sürekli dikkatli ve duyarlı olunmasının öğretilmesini amaçlayan konular; çeşitli aktivitelerle görsel veya işitsel yolla öğrencilere aktarılmaktadır (nhsta.gov, 2010).

Hollanda'da ise trafik eğitimi 1930'lu yıllardan itibaren ilköğretim müfredatında yer almaktadır. 4-14 yaş arası olan ilköğretim dönemi çocukları kapsayan trafik eğitimi genel hatları ile belirtmek gerekirse;

- Çocuklar trafik kurallarını ve trafik işaretlerinin anlamlarını bilmeleri ve bu bilgilerini yakın çevrelerindeki trafik akışı içerisinde kullanmaları,
- Çocuklar güvenli bir şekilde yaya ya da bisiklet kullanıcısı olarak yollarda kendi başlarına ilerleme kapasitesine sahip olmaları konusunda eğitim verilmektedir (SWOV, 2009).

Ülke genelinde okullarda verilen trafik eğitiminin sadece okulda verilen eğitimle yeterli seviyede olmayacağı, ailenin ve trafikle ilgili diğer kurumların da sorumluluk sahibi olması gerekçesiyle 1995 yılından itibaren "Trafik Aileleri Projesi" ile ilköğretimde trafik güvenliği sorumluluğu aileler, eğitici personel ve okul idaresi arasında paylaşılmaktadır. Hollanda'da yaklaşık olarak 700 trafik ailesi bulunmakta, çocukların trafikte maruz kaldığı problemlere odaklanmış bir yaklaşım geliştirmektedirler (EGM;1999).

Fransa'da ise ilköğretimin ilk beş yılında trafik güvenliği hakkında temel bilgiler verilmekte, sonraki iki yıl ise temel trafik güvenliği hakkında kazanılan tutum ve davranışlar geliştirilerek çocuklara yaya ve bisiklet sürücüsü olarak gerekli sorumluluğu taşımalarına yönelik eğitim verilmektedir (Tombaklar, 2004).

Japonya’da ilköğretim öğrencilerinin almış oldukları trafik güvenliği eğitimi incelediğinde; trafik güvenliği yasasının 108-28-1. maddesine dayanılarak geliştirilen trafik güvenliği ile ilgili eğitim politikası; eğitim faaliyetlerinin aşamalı ve sistematik olarak yürütülmesi gerektiğini belirtmektedir (Nagai ve Fukuda, 2005). Eğitim politikasının uygulanması açısından yerel yönetimler arasında farklılıklar olmasına rağmen eğitim uygulama metotlarının iki temel amacı; pratik deneyim kazandırmak ve trafik güvenliği ile ilgili bilgi birikimi kazandırmaktır. Pratik deneyim kazandırmak üzere yapılan dersler; yapay bir ulaşım ortamı oluşturmak ya da kamu yollarını kullanımı olmak üzere iki türdür. Trafik güvenliği ile ilgili bilgi birikimi kazandırmak içinse trafik ile ilgili videoların izletilmesi en çok kullanılan metottur. İlkokullarda en çok rastlanılan uygulama yöntemi; spor salonunda ya da okul bahçesinde yapay bir trafik ortamının oluşturulmasıdır. Yapay trafik ortamı; yolları ve kavşakları serbestçe ayarlayabilmek, trafik ışığı, trafik işareti vb. trafik araç gereçlerini dersin içeriğine ve amacına göre yerleştirebilmek açısından avantajlı olmaktadır. Yapay trafik ortamının gerçeklik düzeyi, dersin amacına göre farklı olabilmektedir. Bazı okullarda trafik işaretleri, trafik ışıkları, yaya geçitleri gibi pek çok yapay araç-gereç kullanılmakta, kuklalar kullanılarak, aniden arabanın önüne bir şey çıkması tehlikesi canlandırılmaktadır. Bazı okullarda ise dersler, kamu yollarında yürütülmektedir. Bisiklet kullanımı ile ilgili derslerde ise çoğu okul, güvenli bir ders ortamı sağlayamayacakları için kamu yollarını kullanmamaktadır. Bunun bazı okullarda istisnası olabilmektedir. Okul, bölgesindeki tehlike noktalarının farkına varabilmeleri için 5.sınıflara dersler, trafiğe açık kamu yollarında üzerinde verilmektedir. Pratik eğitimin yanı sıra trafik eğitimi ile ilgili videolar da izletilmektedir. Videoları izlettirmede iki amaç güdülmekte; birincisi pratik derslerin herhangi bir sebeple uygulanmaması halinde teorik eğitimin bir tamamlayıcı rol üstlenmesi diğeri ise trafik güvenliği ile ilgili temel bilgileri öğretmektir. Videoların içeriği, hedeflenen sınıf kademeleri için farklılık göstermektedir. Genellikle, ilköğretimin daha üst sınıflarına yönelik videoların içeriği, trafik kazasından korkma duygusunu uyandırmak ve trafik kazasının neden gerçekleştiğini anlamalarını sağlamakla alakalı olmaktadır. İlkokulların daha alt sınıflarındaki öğrencilere yönelik videoların temel noktası ise öğrencilerin, trafik güvenliğine ilgi duymalarını sağlamaktır. Bu nedenle, videoların çoğunda öğrencilerin ilgisini çekecek ünlü çizgi film karakterleri kullanılmaktadır (Nagai ve Fukuda, 2005).

İlköğretim seviyesinde verilen trafik eğitimi dersleri hemen her ülkede benzer konuları içermekle birlikte diğer taraftan da pratik eğitimin teorik eğitimle birleştirilmesi, eğitime ailelerin de katılımının sağlanması, özellikle çocukların karıştığı trafik kazalarının önlenmesinin amaçlanması açısından benzerlik göstermektedir.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Eğitim sistemi içerisinde önemli bir etkiye sahip olan ilköğretim döneminde çocukların bilgilendirilme ve bilinçlendirilmesi, trafik kazalarından korunmaları ve kendi-

TÜRKİYE'DE İLKÖĞRETİM OKULLARINDA VERİLEN TRAFİK EĞİTİMİNİN

lerini koruyacak şekilde yetiştirilmeleri gerekmektedir. Türkiye’de trafik kazalarına karışan ve bu kazalar sonucu yaralanan ve hayatını kaybeden çocukların sayısının diğer ülkelerden fazla olmasının temel nedeni yeterli bilinç kazandıracak şekilde trafik eğitimi verilememesidir. Verilen trafik eğitimi ve dersler değerlendirildiğinde;

- İlköğretim dönemindeki çocuklara okullarda verilen trafik eğitimi dersi (4. ve 5. sınıflarda) ancak 2006 yılında zorunlu ders olarak uygulanmaya başlanması gecikmiş olmakla beraber, bu dersin sadece haftada bir saat uygulanması yetersiz olmaktadır. 2010 yılında yapılan son düzenleme ile (Talim Terbiye Kurul Kararı ile) haftada sadece bir saat ve sadece 5. sınıflarda zorunlu ders olarak uygulanacak olması ise olumsuz bir gelişme olarak değerlendirilmektedir. Birçok ülkede olduğu gibi (İngiltere, Amerika, Hollanda, Avustralya ve Japonya gibi) Türkiye’de de trafik dersleri ilköğretim döneminin bütün sınıflarında zorunlu olarak uygulanmalıdır. Bütün okul dönemine yayılarak trafik eğitiminin verilmesi çocuklar açısından daha verimli ve kalıcı olacaktır. Ayrıca trafik konusuna ilgilerinin sürekli canlı tutulması sağlanacaktır.
- İlköğretim trafik ders kitaplarında, temel trafik bilgilerinin yanı sıra İngiltere örneğinde olduğu gibi;
- Duygularını kontrol edebilmek,
- Kurallara uymaması için oluşabilecek dış etkenlere karşı direnç gösterebilmek,
- Sorumluluk alabilmek,
- Karşısındakinin hata yapabileceğinin farkındalığını yaratmak kabiliyetlerini kazandıracak konulara yer verilmelidir.
- İlköğretim dönemi çocukların okulda uygulanan trafik eğitimini desteklemesi diğer açıdan ailelerin de bilgilendirilmesi açısından internet ortamında herkesin yararlanabileceği, içeriğinde animasyon ve çizgi filmler gibi etkinliklerin yer aldığı siteler açılmalıdır (İngiltere’de olduğu gibi). Ayrıca bu tarz internet siteleri okulların ve trafik eğitimi ile ilgili kurum ve kuruluşların da faydalanabileceği şekilde düzenlenmelidir.
- İlköğretim çağında çocukların trafik eğitimlerinin desteklenmesi ve öğrenme süreçlerinin olumlu yönde etkilenmesi ve hızlanması açısından önemli sorumlulukları bulunan ailelerin bilinçlendirilmesi için okul ve öğretmenlere işbirliği içerisinde olması gerekmektedir ve kendilerini bu alanda yetiştirmeleri için düzenlemeler yapılmalıdır. Aileleri; bilgilendirecek, bilinçlendirecek ve çocuklarının trafik eğitimlerine yardımcı olacak şekilde eğitilmeleri gerekmektedir. Bilgilendirme ve yönlendirme amaçlı kısa broşürler hazırlanarak

ailelere ulaştırılmalı, okullarda aileleri bilgilendirme toplantıları yapılarak onların da katılımı ve desteği alınmalıdır.

- Okul öncesi dönemde olduğu gibi ilköğretim dönemi çocuklar için de kapsamlı bir bisiklet eğitimi verilmemektedir. Trafik ders kitapları içeriğinde kısıtlı bir alanda yer verilmesi yerine bisiklet eğitimi için ayrı bir kitapçık hazırlanarak, çocukların yaygın olarak kullandıkları bu aracı daha iyi tanımaları, kullanım kurallarını bilmeleri ve trafik içerisinde nasıl hareket etmeleri gerektiğinin öğrenmeleri ve daha güvenli kullanmaları sağlanmalıdır. Hatta (Amerika’da, İngilizce derslerinde olduğu gibi) çocuklara Türkçe dersi içeriğinde dil eğitimi verilirken aynı zamanda bisiklet eğitimi de verilebilir.
- Trafik eğitimi ders kitaplarının işlenişinde; okul içi ve okul dışı etkinlikler (mizansen oluşturma, dilsiz harita kullanma ve canlı kaynak kullanma vb.) yapılması öngörülmekte fakat bunun okullarda uygulanmasına rastlanılmamaktadır. Çoğunlukla sadece Trafik haftasında ve bazı okullar tarafından yapılan bu uygulamalar tüm okullarda yaygınlaştırılmalı ve sürekli hale getirilmelidir. İlköğretim dönemi çocuklarının seviyesine göre trafik alanında mesleki tecrübeye sahip veya uzman kişiler okullara davet edilerek temel trafik bilgileri veya trafik kazaları ve sonuçları hakkında bilgilendirilmelidirler. Farklı bir kişi tarafından bu dersin verilmesi çocukların dikkatini çekmesi ve bilgilerin bizzat yetkili ve uzman kişi tarafından verilmesinin daha etkili olacağı değerlendirilmektedir.
- Teorik bilgilerden çok çocukların uygulayarak ve bizzat yaparak öğrenmeleri daha kalıcı ve yararlı olmaktadır. Bu yüzden temel trafik bilgilerini okullarda alan öğrencilerin pratik olarak öğrendiklerini uygulaması ve öğretmenler açısından ise öğrencinin trafik bilgisini değerlendirip olumlu şekilde yönlendirmesine yardımcı olacak, çocukların trafikte karşılaşılabilecekleri trafik ışık, işaret ve levhaların, araçların minyatürlerinin bulunacağı trafik eğitim pistleri açılmalıdır.
- Avrupa’nın birçok ülkesinde olduğu gibi ilköğretim okullarında trafik eğitim parklarının kullanımının yanı sıra gerçekçi olması ve öğrenimi kolaylaştırıcı olması için trafik açık yollarda da (ailelerinde desteği alınarak) uygulamalı olarak trafik eğitimi verilmelidir.
- Çocukların trafik konusuna ilgilerini çekmek, trafik kazalarının etkilerini anlatabilmek, kazalardan korkma ve önlem alma duygularını canlı tutabilmek için sınıf ortamlarında bu konularla ilgili hazırlanmış veya hazırlanacak videolar (yaş grupları ve seviyelerine göre) çocuklara seyrettirilerek ve üzerinde tartışma konuları ortaya atılarak trafik tehlikesi ve kazalar konusunda bilinç kazandırılmalıdır.

KAYNAKLAR

- Alisinanoğlu, F., Akduman, G., ve Güven, G. (2009). Çocuklar ve Trafik Kazaları. *Ulaşım ve Trafik Güvenliği Dergisi* 3, 16-19.
- Balkız, C. (1999). *İlköğretimde Trafik Eğitiminin Trafik Kazalarının Önlenmesi Üzerindeki Etkileri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Bicycle Safety Student Handbook. 2 Eylül 2010 tarihinde www.nhtsa.gov/staticfiles/nti/pdf/bike-s.pdf sitesinden alınmıştır.
- Çiğiltepe, A. (1998), *İlköğretim Çağındaki Çocukların Trafik Eğitimleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kids On The Move Level 1-2. 3 Eylül 2010 tarihinde <http://www.eduweb.vic.gov.au/edulibrary/public/teachlearn/student/kotmbook2pta.pdf> sitesinden alınmıştır.
- Kids On The Move Level 4-5. 3 Eylül 2010 tarihinde <http://www.eduweb.vic.gov.au/edulibrary/public/teachlearn/student/kotmbook2pta.pdf> sitesinden alınmıştır.
- EGM (Emniyet Genel Müdürlüğü). (1999). *Trafik güvenliği hakkında derlemeler ve trafik kültürü 1*, Ankara: Trafik Hizmetleri Başkanlığı, Trafik Araştırma Merkez Müdürlüğü.
- Hatipoğlu, S. (2002). Okul Öncesi Çocuklarda Trafik Eğitiminin Gerekliliği. *Uluslararası Trafik ve Yol Güvenliği Kongresi Bildirileri Kitabı* (ss. 501-505) Ankara: Gazi Üniversitesi Trafik Planlaması ve Uygulaması Anabilim Dalı.
- MEB (Milli Eğitim Bakanlığı). (2006). *İlköğretim Trafik ve İlk Yardım Dersi 4.ve 5. Sınıflar Öğretim Programı*. Ankara:Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, Devlet Kitapları Müdürlüğü.
- MEB (Milli Eğitim Bakanlığı). (2008a). *İlköğretim 2. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabı*. Ankara: İmaj İç ve Dış Tic. A.Ş.
- MEB (Milli Eğitim Bakanlığı). (2008b). *İlköğretim 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı*. Ankara: Promat Grup.
- MEB (Milli Eğitim Bakanlığı). (2009a). *İlkokul 1. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabı ve Öğrenci Çalışma Kitabı*. İstanbul: Tavaslı Matbaacılık.
- MEB (Milli Eğitim Bakanlığı). (2009b). *İlköğretim 2. Sınıf Hayat Bilgisi Öğrenci Çalışma Kitabı*. İstanbul: Tavaslı Matbaacılık.
- MEB (Milli Eğitim Bakanlığı). (2009c). *İlköğretim 3. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabı*. İstanbul: İhlas Gazetecilik A.Ş.
- MEB (Milli Eğitim Bakanlığı). (2009d). *İlköğretim 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğrenci Çalışma Kitabı*. Ankara: Semih Ofset.

MEB (Milli Eğitim Bakanlığı). (2010a). *İlköğretim 4. Sınıf Trafik Güvenliği Ders Kitabı*. Ankara: Devlet Kitapları Döner Sermaye İşletmesi Müdürlüğü.

MEB (Milli Eğitim Bakanlığı), (2010b). *İlköğretim 5. Sınıf Trafik Güvenliği Ders Kitabı*. Ankara: Ada Matbaacılık.

Meydan, S. (1991). Okul Tür ve Kademelerine Göre Trafik Eğitimi. 1. *Trafik Şurası Bildiriler Kitabı* (ss. 349-371). Ankara: EGM Trafik Daire Başkanlığı.

Nagai, Y., Fukuda, A. (2005). Research On Traffic Safety Education And Evaluation of Its Effects In Chiba Prefecture, Japan. *Proceedings of the Eastern Asia Society for Transportation Studies*, 5, 2002 – 2017.

Özdemir, S. (2010). *Türkiye’de Örgün Eğitim Sistemi İçerisinde Trafik Eğitiminin Durumu Avrupa ve Dünya Ülkeleri Işığında Geliştirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Personal Social and Health Education. 2 Eylül 2010 tarihinde <http://www.roadsafetyni.gov.uk/index/education/teacherzone/teacherzone-pshe.htm> sitesinden alınmıştır.

Road Safety Education. 10 Ağustos 2010 tarihinde http://www.dft.gov.uk/think/education/early-years-andprimary/docs/booklet_senior_managers.pdf sitesinden alınmıştır.

Sönmez, V. (1991). Okul Öncesi ve Temel Eğitimde Trafik Eğitiminin Önemi. 1. *Trafik Şurası Bildiriler Kitabı*, (ss. 392-393). Ankara: EGM Trafik Daire Başkanlığı.

SWOV Fact Sheet Traffic Education Of Children 4-12 Years Old. 18 Ağustos 2010 tarihinde http://www.swov.nl/rapport/Factsheets/UK/FS_Traffic_education_children.pdf sitesinden alınmıştır.

Thein, M., Lee, J. (1993). Road Safety Education For Schollchildren. 5 Ekim 2010 tarihinde [http://whqlibdoc.who.int/whf/1993/vol14-no4/WHF_1993_14\(4\)_p406-409.pdf](http://whqlibdoc.who.int/whf/1993/vol14-no4/WHF_1993_14(4)_p406-409.pdf) sitesinden alınmıştır.

Tombaklar, Ö. Çocuklar ve Trafik Kazaları. 2 Ağustos 2010 tarihinde <http://www.trafik.gov.tr/> sitesinden alınmıştır.